

MỐI QUAN HỆ GIỮA PHÁT TRIỂN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG VÀ BẢO ĐẢM ĐỊNH HƯỚNG XÃ HỘI CHỦ NGHĨA Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Dư Thị Huyền

Khoa Lý luận chính trị, Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế

Email: huyendhkh83@gmail.com

Ngày nhận bài: 3/8/2020; ngày hoàn thành phần biên: 21/8/2020; ngày duyệt đăng: 02/10/2020

TÓM TẮT

Phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là mô hình đặc thù ở Việt Nam. Dù đã được hình thành ở những nét cơ bản, song quá trình vận động của nền kinh tế thị trường ở Việt Nam luôn cần được tiếp tục nghiên cứu, bổ sung và tự điều chỉnh cho phù hợp với định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay. Thông qua bài viết, tác giả muốn nhấn mạnh hơn nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở nước ta là một nền kinh tế vừa tuân theo các quy luật của kinh tế thị trường, vừa chịu sự chi phối bởi các quy luật kinh tế của chủ nghĩa xã hội và các yếu tố bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa.

Từ khóa: Kinh tế thị trường, định hướng xã hội chủ nghĩa, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Mối quan hệ giữa kinh tế thị trường và định hướng xã hội chủ nghĩa là một nội dung cốt lõi của Đảng ta từ khi bắt đầu đổi mới đến nay; được xác định là một trong chín mối quan hệ cơ bản cần tiếp tục quán triệt và xử lý tốt trong thời kỳ quá độ đi lên chủ nghĩa xã hội ở nước ta. Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII (2016) của Đảng đã điều chỉnh mối quan hệ “giữa kinh tế thị trường và định hướng xã hội chủ nghĩa” bằng mối quan hệ “giữa tuân theo các quy luật của thị trường và bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa” và bổ sung mối quan hệ “giữa Nhà nước và thị trường”; Nghị quyết Trung ương 5 khóa XII đã phát triển thành mối quan hệ “giữa Nhà nước, thị trường và xã hội”.

Sự lựa chọn mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam không phải là sự gắn ghép chủ quan giữa kinh tế thị trường và chủ nghĩa xã hội, mà là sự nắm bắt và vận dụng xu thế vận động khách quan của kinh tế thị trường trong thời đại ngày nay; là sự tiếp thu có chọn lọc thành tựu văn minh nhân loại, nhằm phát huy vai trò tích cực của kinh tế thị trường trong phát triển sức sản xuất, xã hội hóa lao động,

cải tiến kỹ thuật - công nghệ, nâng cao đời sống nhân dân... Đồng thời, hạn chế những mặt tiêu cực của kinh tế thị trường gây ra.

2. NỘI DUNG

Về thực chất, kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là một kiểu tổ chức nền kinh tế dựa trên những nguyên tắc của thị trường, vừa dựa trên nguyên tắc của chủ nghĩa xã hội về sở hữu, về quản lý, về phân phối... Trong hệ thống ấy có hai loại nhân tố cơ bản kết hợp với nhau, đó là loại nhân tố của kinh tế thị trường và loại nhân tố của xã hội đang định hướng xã hội chủ nghĩa. Hai loại nhân tố này vừa xâm nhập, vừa bổ sung lẫn nhau, vừa làm tiền đề cho nhau, vừa ràng buộc nhau trong quá trình vận động và phát triển kinh tế. Những nhân tố của kinh tế thị trường đóng vai trò là nhân tố động lực thúc đẩy sản xuất xã hội phát triển, đẩy nhanh quá trình xã hội hóa sản xuất. Các nhân tố xã hội chủ nghĩa đóng vai trò hướng dẫn, mở đường và tiết chế nhằm tạo ra sự phát triển cân đối giữa các ngành, lĩnh vực kinh tế, tạo ra sự phát triển tương đối đồng đều giữa các vùng lãnh thổ, tạo ra mặt bằng thu nhập của dân cư ngày càng nâng cao trên phạm vi toàn xã hội, chứ không phải chỉ ở một nhóm thiểu số cư dân hay tầng lớp người đặc biệt [9, tr.119].

Đối với nước ta, quá trình chuyển đổi từ cơ chế tập trung, quan liêu, bao cấp sang phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần, vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước, theo định hướng xã hội chủ nghĩa thực chất là xây dựng nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, đã bắt đầu từ Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VI của Đảng (1986) và ngày càng được hoàn thiện. Thực tế hơn 30 năm đổi mới và phát triển nền kinh tế theo mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa đã chứng minh rằng, kinh tế thị trường là con đường phát triển kinh tế có hiệu quả, từ đó quá độ lên chủ nghĩa xã hội.

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX của Đảng (2001) khẳng định: "... thực hiện nhất quán và lâu dài chính sách phát triển nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần vận động theo cơ chế thị trường, có sự quản lý của Nhà nước theo định hướng xã hội chủ nghĩa; đó chính là nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa" [2, tr.86].

Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng (2006) tiếp tục khẳng định: "Để đi lên chủ nghĩa xã hội, chúng ta phải phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa; xây dựng nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc làm nền tảng tinh thần của xã hội; xây dựng nền dân chủ xã hội chủ nghĩa, thực hiện đại đoàn kết dân tộc; xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân; xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh; bảo đảm vững chắc quốc phòng và an ninh quốc gia; chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế" [3, tr.69]. Sự lựa chọn mô hình kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ

nghĩa ở Việt Nam là tất yếu, không có cách lựa chọn nào khác trong bối cảnh kinh tế thị trường đã “*phủ kín*” bản đồ kinh tế thế giới và cũng không thể quay lại với mô hình kinh tế kế hoạch hóa tập trung quan liêu, bao cấp.

Đến Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng (2011) đã chỉ ra những nội dung cụ thể hóa về định hướng xã hội chủ nghĩa nền kinh tế ở nước ta. Đó là “nền kinh tế hàng hóa nhiều thành phần vận hành theo cơ chế thị trường có sự quản lý của Nhà nước dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản. Đây là một hình thái kinh tế thị trường vừa tuân theo những quy luật của kinh tế thị trường, vừa dựa trên cơ sở và được dẫn dắt, chi phối bởi các nguyên tắc và bản chất của chủ nghĩa xã hội” [4, tr.204 - 205]. Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa Việt Nam “là nền kinh tế vận hành đầy đủ, đồng bộ theo các quy luật của kinh tế thị trường, đồng thời bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa phù hợp với từng giai đoạn phát triển của đất nước. Đó là nền kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế; có sự quản lý của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa, do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo, nhằm mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh*” [5, tr.102]. Như vậy, việc nhận thức của Đảng ta về mối quan hệ giữa phát triển kinh tế thị trường và bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa ngày càng sáng tỏ hơn, đã khẳng định kinh tế thị trường không chỉ là sản phẩm của chủ nghĩa tư bản, mà là thành tựu chung của nhân loại; phải sử dụng kinh tế thị trường như một phương tiện chủ yếu để đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam. Định hướng xã hội chủ nghĩa sẽ phát huy những mặt tích cực, giảm thiểu những mặt tiêu cực của kinh tế thị trường, phục vụ mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh*.

Việc khẳng định mô hình kinh tế tổng quát của Việt Nam là nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa làm cho việc xác định mối quan hệ giữa hai phạm trù “kinh tế thị trường” và “định hướng xã hội chủ nghĩa” trở thành nội dung cốt lõi trong đổi mới nhận thức ở nước ta hơn 30 năm qua và những năm tới. Tuy vậy, đến nay vẫn còn những nhận thức, ý kiến băn khoăn: Liệu có cái gọi là kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa hay không, liệu trong điều kiện kinh tế thị trường có thể đảm bảo định hướng xã hội chủ nghĩa thực hiện mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh*? Thực chất của quan điểm này là đồng nhất kinh tế thị trường với kinh tế tư bản chủ nghĩa, cho rằng chỉ có một loại hình kinh tế thị trường là kinh tế tư bản chủ nghĩa. “Nhưng thực tế ra “kinh tế thị trường không đồng nghĩa với chủ nghĩa tư bản”. Kinh tế thị trường là tài sản chung của xã hội loài người và sẽ còn tiếp sau chủ nghĩa tư bản với “bản chất hoàn toàn khác” trong một thời kỳ lịch sử mới, một chế độ xã hội mới - xã hội hiện đại, tiến bộ, công bằng, văn minh” [9, tr.114].

Đặc trưng cơ bản của kinh tế thị trường là sự tồn tại của nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, đa dạng hóa các loại hình doanh nghiệp trong điều kiện phân công lao động xã hội ngày càng phát triển. Tính chất của một nền kinh tế thị trường phụ thuộc vào tính chất của những bộ phận cấu thành của nó, đặc biệt là tính chất của Nhà nước và tính chất của thành phần kinh tế giữ vai trò chủ đạo trong nền kinh tế thị trường.

Mối quan hệ giữa phát triển kinh tế thị trường và bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam ...

Ở nước ta, một nước chưa qua giai đoạn phát triển tư bản chủ nghĩa có thể quá độ lên chủ nghĩa xã hội. Do vậy, nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là mô hình kinh tế để thực hiện sự quá độ này. Đây là một nền kinh tế vận động theo cơ chế thị trường có sự quản lý, điều tiết của Nhà nước.

Tính chất định hướng xã hội chủ nghĩa của kinh tế thị trường là do thành phần kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo, chi phối, định hướng hoạt động của nền kinh tế, cùng với kinh tế tập thể ngày càng trở thành nền tảng vững chắc của nền kinh tế; và do Nhà nước quản lý, điều tiết chung cả nền kinh tế là Nhà nước mang tính chất xã hội chủ nghĩa. Điều đó càng chứng tỏ rằng kinh tế thị trường và định hướng xã hội chủ nghĩa không phải là hai mảnh ghép làm một. Định hướng xã hội chủ nghĩa không phải là “tấm áo khoác ngoài” của kinh tế thị trường mà nằm trong mục tiêu và nội dung hoạt động của kinh tế thị trường. Đây là mô hình kinh tế thị trường kiểu mới nhằm khắc phục những hạn chế và tiêu cực của kinh tế thị trường tư bản chủ nghĩa, nhưng kế thừa và phát huy được các yếu tố tích cực và hợp lý của nó [Xem 6].

Các yếu tố định hướng xã hội chủ nghĩa mang tính “*nội sinh*” trong quá trình phát triển kinh tế thị trường hiện đại và hội nhập quốc tế, thể hiện ở những điểm chủ yếu sau: Nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa phải có quan hệ sản xuất tiến bộ phù hợp với trình độ phát triển của lực lượng sản xuất; nền kinh tế có nhiều hình thức sở hữu, nhiều thành phần kinh tế, trong đó kinh tế nhà nước giữ vai trò chủ đạo. Bảo đảm tiến bộ và công bằng xã hội; thực hiện sự thống nhất giữa phát triển kinh tế và tiến bộ, công bằng xã hội trong từng bước, từng chính sách phát triển. Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo phát triển kinh tế thị trường vì mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh*, sự lãnh đạo của Đảng là điều kiện tiên quyết để thực hiện định hướng xã hội chủ nghĩa trong nền kinh tế thị trường. Có sự quản lý của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa. Phát huy vai trò làm chủ của nhân dân trong phát triển kinh tế - xã hội.

Định hướng xã hội chủ nghĩa không phải là sự gán ghép một cách chủ quan, khiên cưỡng vào kinh tế thị trường, mà là phát huy mặt tích cực, hạn chế tối đa mặt tiêu cực của kinh tế thị trường, xây dựng và phát triển nền kinh tế định hướng cao về mặt xã hội, hạn chế tối đa những khuyết tật của tính tự phát thị trường, phục vụ tốt nhất lợi ích của đại đa số nhân dân và sự phát triển bền vững của đất nước. Ở nước ta, “Kinh tế thị trường không chỉ tác động tích cực đến thực hiện định hướng xã hội chủ nghĩa, mà còn có những mặt tiêu cực mâu thuẫn với bản chất của chủ nghĩa xã hội. Đó là xu thế phân hóa giàu nghèo quá mức, là tâm lý sùng bái đồng tiền, vì đồng tiền mà chà đạp lên đạo đức, nhân phẩm...” [8, tr.176]. Từ đó, Đảng ta đã chỉ rõ hơn cách thức giải quyết mối quan hệ lớn này: “Để phát triển sức sản xuất, cần phải phát huy khả năng của mọi thành phần kinh tế, thừa nhận trên thực tế còn có bóc lột và sự phân hóa giàu nghèo nhất định trong xã hội, nhưng phải luôn luôn quan tâm bảo vệ lợi ích của người lao động, vừa khuyến khích làm giàu hợp pháp, chống làm giàu phi pháp, vừa coi trọng xó đói giảm

nghèo” [1, tr.72-73]. Như vậy, Đảng ta đã xác định đúng đắn phương thức thực hiện định hướng xã hội chủ nghĩa trong phát triển kinh tế thị trường ở nước ta.

Trong mối quan hệ giữa kinh tế thị trường và định hướng xã hội chủ nghĩa thì quan hệ giữa Nhà nước và thị trường có mối quan hệ tương hỗ, chế định, cùng vận động và bổ sung cho nhau trong một chỉnh thể và cùng hướng tới mục tiêu chung là xây dựng một nước Việt Nam *dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh*. Theo đó, một mặt, cần tôn trọng các nguyên tắc và quy luật kinh tế thị trường và các cam kết hội nhập quốc tế nhằm tạo môi trường và động lực cạnh tranh đầy đủ, minh bạch, khai thác các nguồn lực và không ngừng nâng cao hiệu quả đầu tư xã hội. Mặt khác, không tuyệt đối hóa vai trò của thị trường, xem nhẹ vai trò kiến tạo và điều chỉnh theo tín hiệu thị trường, kiểm soát an toàn vĩ mô của Nhà nước. Một thị trường hoàn hảo, đồng bộ không chỉ giúp phát huy tính năng động, sáng tạo, trách nhiệm cá nhân và sự phân bổ các nguồn lực công bằng, hiệu quả, mà còn góp phần tạo áp lực hoàn thiện nâng cao năng lực, hiệu quả, minh bạch của các thể chế nhà nước. Hơn nữa, hệ thống thị trường hoàn hảo không thể hình thành đồng bộ và vận hành đầy đủ, lành mạnh trong điều kiện một Nhà nước yếu kém, thiếu trong sạch. Đến lượt mình, một Nhà nước vững mạnh là điều kiện và luôn có tác động tích cực cho sự phát triển đồng bộ, làm lành mạnh hóa các yếu tố thị trường và các loại thị trường, giúp khắc phục các thất bại, khuyết tật của thị trường và bảo đảm công bằng xã hội; giảm tác động mặt trái của tính tự phát, sớm nhận diện, ngăn chặn và kiểm soát khủng hoảng, bảo đảm tăng trưởng bao trùm và hài hòa lợi ích theo yêu cầu phát triển bền vững.

Như vậy, định hướng xã hội chủ nghĩa không những không mâu thuẫn với kinh tế thị trường mà trái lại, nó còn có tác động làm hạn chế mặt trái của kinh tế thị trường như xóa đói, giảm nghèo, hạn chế phân cực giàu - nghèo, thực hiện công bằng xã hội: “Giải quyết việc làm, xóa đói giảm nghèo, thực hiện chính sách với người và gia đình có công, chính sách an sinh xã hội đạt kết quả tích cực. Trong 5 năm gần đây đã giải quyết được việc làm cho trên 8 triệu lao động, tỷ lệ thất nghiệp ở thành thị giảm còn dưới 4,5%, tỷ lệ hộ nghèo giảm còn 9,5%... chỉ số phát triển con người HDI không ngừng tăng lên; Việt Nam đã hoàn thành phần lớn các mục tiêu thiên niên kỷ” [5, tr.154].

3. KẾT LUẬN

Phát triển nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa là một trong những nội dung lớn trong đường lối đổi mới của Đảng ta, là sự phát triển sáng tạo lý luận của Đảng trong quá trình tìm tòi con đường xây dựng chủ nghĩa xã hội ở một nước có những đặc điểm, điều kiện hết sức đặc thù. Thực chất đó là quá trình đổi mới tư duy về chủ nghĩa xã hội và xây dựng thể chế kinh tế bảo đảm cho nền kinh tế vận hành theo các quy luật của thị trường, nhưng mục tiêu của chủ nghĩa xã hội cũng từng bước được hiện thực hóa. Việc thừa nhận cơ cấu kinh tế nhiều thành phần đã tạo tiền đề hết sức quan

Mối quan hệ giữa phát triển kinh tế thị trường và bảo đảm định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam ...

trọng cho sự hình thành, phát triển nền kinh tế thị trường ở nước ta. Đảng ta xác định tầm quan trọng của mối quan hệ giữa phát triển kinh tế thị trường và định hướng xã hội chủ nghĩa, chủ trương thường xuyên đấu tranh với xu hướng tự phát tư bản chủ nghĩa và những mặt tiêu cực trong hoạt động kinh tế của các thành phần đó.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [2]. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [3]. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [4]. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [5]. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [6]. Hoàng Thị Bích Loan (2007), *Giữ vững định hướng xã hội chủ nghĩa trong phát triển kinh tế thị trường ở nước ta hiện nay*, Tạp chí Cộng sản, số 4.
- [7]. Lê Hữu Nghĩa (2007), *Vai trò lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam và sự quản lý của Nhà nước trong quá trình phát triển kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa*, Tạp chí Cộng sản, số 2.
- [8]. Dương Xuân Ngọc (2012), *Quan hệ giữa đổi mới kinh tế và đổi mới chính trị ở Việt Nam*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- [9]. Vũ Văn Phúc (2006), *Về quan hệ giữa kinh tế và chính trị ở nước ta hiện nay*, Nxb Lý luận chính trị, Hà Nội.

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEVELOPING THE MARKET ECONOMY AND ENSURING THE SOCIALIST ORIENTATION IN VIETNAM

Du Thi Huyen

Faculty of Political Theory, University of Sciences, Hue University

Email: huyendhkh83@gmail.com

ABSTRACT

The socialist-oriented market economy is a specific model in Vietnam. Although it has been formed in basic features, the movement process of the market economy in Vietnam always needs to be studied, supplemented and self-adjusted to suit the socialist orientation in Vietnam today. In this article, the author would like to emphasize that the socialist-oriented market economy in our country both follows the regulations of the market economy and is affected by the economic regulations of socialism and the factors assuring the socialist orientation.

Keywords: Market economy, socialist orientation, socialist oriented market economy.

Du Thi Huyen sinh ngày 26/5/1983. Bà tốt nghiệp cử nhân Triết học năm 2005, tốt nghiệp thạc sĩ năm 2011. Từ năm 2007 đến nay, bà là giảng viên Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế.

Lĩnh vực nghiên cứu: Triết học

